

УДК 7.03 «20» (477.54)

Усенко Н.О.

Харківська державна академія дизайну і мистецтва.

ХАРКІВСЬКІ МОЛОДІЖНІ ФЕСТИВАЛІ 2000-Х ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОЦЕСУ

Усенко Н.О. Харківські молодіжні фестивалі 2000-х як явище сучасного мистецького процесу. Стаття присвячена дослідженню найбільш значущих художніх фестивалів для молоді в Харкові, які були засновані та проводилися на початку XXI століття. В даній публікації автором розкриваються головні особливості найбільших харківських художніх молодіжних фестивалів, розглядаються їх творчі концепції, функції, цілі та завдання, наводяться приклади найяскравіших проектів, що демонструвалися в межах цих заходів. В роботі досліджується вплив молодіжних фестивалів на різні сторони художнього життя Харкова, розкривається значення цих заходів в контексті сучасного мистецького процесу.

Ключові слова: фестиваль, «Водопарад», «Культурні герої», «Non Stop Media», Харків, актуальне мистецтво, мультимедіа, художнє життя, виставки.

Усенко Н.А. Харьковские молодежные фестивали 2000-х как явление современного художественного процесса. Статья посвящена исследованию наиболее значимых художественных фестивалей для молодежи в Харькове, которые были основаны, и проводились в начале XXI века. В данной публикации автором раскрываются основные особенности крупнейших харьковских художественных молодежных фестивалей, рассматриваются их творческие концепции, функции, цели и задачи, приводятся примеры ярких проектов, которые демонстрировались в рамках этих мероприятий. В работе исследуется влияние молодежных фестивалей на различные стороны художественной жизни Харькова, раскрывается значение этих мероприятий в контексте современного художественного процесса.

Ключевые слова: фестиваль, «Водопарад», «Культурные герои», «Non Stop Media», Харьков, актуальное искусство, мультимедиа, художественная жизнь, выставки.

Usenko N.A. Kharkiv's Youth Festivals of 2000's as a phenomenon of contemporary artistic process. The article investigates the most important art youth festivals in Kharkiv, which were founded and conducted in the beginning of the XXI century. In this publication the author

reveals the main features of the largest art youth festivals of Kharkiv, their creative concepts, functions, goals and objectives, shows examples of outstanding projects, that were on display in these activities. In this paper author determined the influence of youth festivals on various aspects of artistic life in Kharkiv, revealed the importance of these measures in the context of contemporary art process.

Key words: festival, "Vodoparad", "Cultural heroes", «Non Stop Media», Kharkiv, contemporary art, multimedia, artistic life, exhibition.

Постановка проблеми. 2000-ні роки в сучасному мистецтві України і, зокрема, й Харкова відзначилися яскравими змінами. Розпочалася активізація художнього життя, пов'язана із появою нових художніх інституцій. Однією з ознак мистецтва цього часу в Харкові стало зростання значення різноманітних мистецьких фестивалів. Проте, незважаючи на суттєвий вплив цих заходів на розвиток художнього життя Харкова на початку XXI століття, їх роль залишається недооціненою. Тому сьогодні актуальним є вивчення специфіки діяльності молодіжних фестивалів сучасного мистецтва як цілісного інституту, виявлення їх значення в мистецькому процесі Харкова на початку XXI століття.

Мета даної публікації полягає у висвітленні найбільш значущих фестивалів для мистецької молоді, які проводилися в Харкові від 2000-х рр., дослідженні головних особливостей, концепцій, функцій, цілей цих заходів та визначенні їх ролі в мистецькому процесі Харкова. Робота виконана у відповідності до плану НДР Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що на сьогодні не існує комплексних наукових праць, присвячених дослідженню молодіжних художніх фестивалів в контексті мистецького процесу Харкова.

Нами було опрацьовано низку публікацій в періодичній пресі критиків та мистецтвознавців З. Алфьорової [1], Г. Вишеславського [4: 5], С. Рибалко [13: 14], Л. Савицької [15], О. Соловійова [17], А. Корнева [10], О. Коваля [8], В. Хаматова [18] та ін., де висвітлюються події молодіжних фестивалів сучасного мистецтва в Харкові і дається їх критична оцінка. Автором також опрацьовано групу досліджень, де фестиваль розглядається як синтетичний художній простір та соціокультурний феномен. Це – наукові роботи російських науковців П. Ніколаєвої [11], О. Резнікової [12] та ін.

Важливою складовою джерельної бази є каталоги та видання, надруковані під час проведення фестивалів. Значну роль в дослідженні молодіжних фестивалів в Харкові на початку XXI століття відіграють віддалені інтернет-ресурси. Ці матеріали, які є своєрідною «відкритою перепискою», надають змогу прослідкувати всі події, що проходили в межах фестивалів, а також простежити зміну глядацьких інтересів та смаків протягом різних сезонів.

Результати дослідження. Активізація художнього життя в Україні на початку XXI століття су-

Надійшла до редакції 11.10.2013

проводжувалася низкою змін. Так, у 2000-му році з'явилися «Альтернативні візуальні студії» (2000), метою яких було дослідження нових експериментальних форм та ідей у сучасному візуальному просторі, а у 2001-му – харків'янином В. Сидоренком було засновано в Києві Інститут проблем сучасного мистецтва при Національній академії мистецтв України. В культурному просторі України виникли нові художні угруповання, серед яких визначне місце зайняли київська група «Р.Е.П.» (2004) та харківська «SOS'ка» (2005), що мали соціальну спрямованість та засвідчили нові інтереси молодого мистецтва. Як вказує В. Сидоренко, «стало зрозумілим, що українська арт-сцена дихає передчуттям оновлення» [16: С. 139].

У ті ж роки під гаслом пошуків нових імен в Україні було відкрито низку фестивалів та бієнале, на яких куратори, щоб виявити «найсвіжіше» мистецтво, вводили навіть віковий ценз для учасників — до 30 років [16: С. 139]. Популярність в українському художньому середовищі фестивального формату була не випадковою. Демократичність, яка є однією з головних специфічних ознак мистецьких фестивалів, для митців, зростаючих на теренах молоді держави, стала симптоматичною. Як слушно зазначає Г. Вишеславський, фестиваль – найбільш «цілюща форма» демонстрації сучасного мистецтва в Україні [4:13]. Актуальність форми фестивалю на сучасному етапі розвитку мистецтва відзначає і російська дослідниця П. Ніколаєва, підкреслюючи, що «фестиваль як міжкультурний форум є інструментом рівноваги процесів інтеграції та диференціації, баланс яких досягається через семіотичні засоби фестивалю (міжкультурні архетипи і символи) та комунікацію» [11:5].

В Харкові на початку 2000-х одним з найяскравіших заходів був фестиваль предметного дизайну «**Водопарад**», який став продовженням конкурсів «Мой-додир» (2001) та «Дзеркальний струмінь» (2002). Куратором події виступив відомий харківський дизайнер В. Бондаренко. Перша виставка під назвою «Мой-додир» була створена як різдвяний жарт дизайнерів, які вирішили пофантазувати на тему умивальників, і мала складатися з проєктів сантехнічного обладнання. В експозиційному залі тоді розмістилися яскраві арт-об'єкти та інсталяції В. Бондаренка, Ю. Ринтовта, С. Тининики, Ю. Спасова та інших відомих дизайнерів. Кожен демонстрував новий погляд на функцію та форму предметів для ванної кімнати, підкреслюючи яскраву художню ідею. Незважаючи на те, що на виставці першого конкурсу було представлено лише 10 проєктів, саме ця виставка найяскравіше продемонструвала міцні позиції та можливості харківської дизайнерської школи і стала «моделлю» майбутнього фестивалю предметного дизайну «Водопарад» [3:6]. Яскраві об'єкти, представлені в експозиції, мистецтвознавець С. Рибалко назвала своєрідною «Одисеєю» до світу історії матеріальної культури [3:11].

Наступного, 2002-го року, відбулася друга виставка конкурсу, яка отримала назву «Дзеркальний струмінь». Експозиція, присвячена темі людини і води, продемонструвала роботи вже 33 учасників, серед яких були не лише дизайнери, але й архітектори,

живописці, керамісти та митці самих різних творчих спеціальностей. Виставку склали яскраві футуристичні проєкти І. Остапенка, В. Бондаренка, О. Дроздова, О. Кудінової, А. Левитіна, Ю. Морозюка, В. Погорельчука, С. Вергунова та інших майстрів [3:16]. Завдяки широкому міжнародному резонансу та підтримці зарубіжних партнерів переможці конкурсу у якості нагород отримали можливість відвідати семінари та фабрики сантехнічного обладнання у Німеччині, що дало можливість до подальшого творчого зростання митців [3:3].

Третій сезон конкурсу, який отримав назву «Водопарад», зібрав більше 40 об'єктів дизайнерів і архітекторів з Харкова, Києва, Донецька, Полтави, Одеси, Львова, Дніпропетровська. Вперше на одній експозиційній сцені разом були представлені роботи як вже відомих українських митців (Ю. Ринтовта, І. Остапенка, О. Кудінової, В. Бондаренка та ін.), так і студентів профільних ВИШів (Г. Галушки, І. Дяків, О. Василіної, І. Педан та ін.).

Протягом багатьох років функціонування цього заходу «Водопарад» набув міжнародного значення. Підтвердженням високого рівня робіт учасників фестивалю стали не лише премії, але й запрошення молодих дизайнерів до участі в експозиціях відомих європейських салонів, як то, наприклад, Salone Internationale del Mobile (Мілан), отримання у якості нагороди поїздок до європейських шкіл дизайну і т. ін. Безліч учасників фестивалю отримали неоціненний досвід співпраці із вже відомими майстрами, змогли відвідати майстер-класи та пройти закордонні стажування. Для багатьох молодих митців «Водопарад» став першою стартовою площадкою, яка дала можливість для професійного розвитку.

Важливою подією в художньому житті Харкова стала організація за ініціативою телеканалу «Інтер» Асоціації арт-галереї України і Асоціації діячів сучасного мистецтва Всеукраїнського фестивалю «**Культурні герої**». Конкурс, у якому брали участь молоді художники, літератори, музиканти та театральні, складався з двох частин. Перший відбірковий етап планувалося провести у найбільших містах України (Харкові, Одесі, Львові, Івано-Франківську, Дніпропетровську, Донецьку). Фінальну виставку у Києві мали скласти проєкти-переможці з різних міст. На думку одного з організаторів проєкту, керівника телеканалу «Інтер» О. Зінченка, фестиваль мав представити «зріз існуючого міського культурного життя у його повсякденній реальності – галерейних вернісажах, спектаклях молодих театральних труп, клубних музичних вечорах і ночах, літературних читаннях і презентаціях видань – всьому тому, чим живе нинішня Україна» [6:8].

Першим містом, в якому було проведено початковий етап фестивалю, став Харків. Художню частину конкурсу, яка розмістилася в експозиційному залі Міської художньої галереї, склали мультимедійні проєкти «Бєбі» (Ю. Кручак, І. Оленіна, П. Риженко, О. Кислицин), «Stileres» (В. та В. Юрашко), «Крила голуба» (О. Верещак, М. Зинець), інсталяції «Комунікація» (Т. і О. Полященко), а також роботи у напрямку поп-арт в проєкті «Любов, схожа на Song» (В. Анто-

нюк, О. Борисов, С. Братков, С. Солонський, В. Гулич). Виставки фестивалю, проведені в різних містах, засвідчили, що більшість з художніх творів було створено із використанням мультимедійних технологій. Як вказує мистецтвознавець О. Соловйов, висвітлюючи особливості українського мистецтва початку 2000-х, «медійна революція кардинально змінила форми і засоби трансляції навколишнього світу. Художники сьогодні знаходяться з ним більшою мірою у галюцинаторно-віртуальному контакті, і в меншій мірі – безпосередньо життєвому, а їх свідомість формується здебільшого за рахунок інформаційного, а не культурного початку...» [17:18]. Також критик вказує, що «функція живописця сьогодні – не стільки генерування нових образів, скільки мікшування цього інформаційного потоку. Пристосовуючись до умов, що змінилися, картина все більш помітно стає схожою на web-дизайн і комп'ютерну гру, кіно і анімацію, відео кліп і рекламу...» [17:18].

Спостерігаючи за подіями заходу від його початку у Харкові, голова Асоціації арт-галерей України і куратор «Культурних героїв» В. Хаматов зазначив, що «фестиваль переріс у безпрецедентний марафон – презентацію сучасного культурного потенціалу регіонів України» [18:9]. Для організаторів, учасників і глядачів цей захід показав наявність великої творчої енергії, накопиченої у сучасних митців, творчість яких «дає Україні перспективу інтеграції у світовий культурний процес» [18:9].

Значення фестивалю «Культурні герої» в розвитку художнього життя Харкова сьогодні досить важливе. Учасники його набули можливість отримання культурного досвіду та прийняли участь у фінальній виставці в Києві, що сприяло творчому зростанню харківських митців. Однак, не зважаючи на великий резонанс цього заходу та бажання кураторів до подальшого розвитку фестивалю, перший сезон «Культурних героїв» залишився єдиним. В Харкові його своєрідним продовженням став створений у наступному, 2003 році на базі Миської художньої галереї фестиваль молодіжних проєктів «**Non Stop Media**». Автором ідеї і безпосереднім куратором перших виставок фестивалю стала її директор Т. Тумасян, яка ставила собі за мету пошук молодих талантів, створення вільного креативного простору для митців [7]. За концепцією фестивалю один сезон мав тривати близько місяця, і за цей час у режимі «non-stop» виставковий зал Миської галереї мав стати майданчиком для багатьох арт-проєктів та інших культурних подій (музичних, театральних і т.д.). Так само, як і в фестивалі «Культурні герої», блиц-марафон планувалося проводити у формі конкурсу художніх проєктів, які відбиралися професійним журі, однак, організатори «Non Stop Media» зробили акцент на мистецьких творах, залишивши музичні, театральні та літературні акції поза змаганням. Головною умовою для відбору стала наявність художнього проєкту з авторською концепцією та її актуальним часовим художнім рішенням [7].

Для підтримки «пілотного» сезону Фестивалю були запрошені популярні музичні та театральні колективи Харкова. Участь у конкурсі художніх про-

ектів взяли молоді, проте вже відомі в місті автори: В. і В. Юрашко, О. і Т. Поляченко, Л. і В. Сухорукови, В. Радлінський, Б. Логачова та інші художники, більшість з яких до того вже брали активну участь в проєкті «Культурні герої» та молодіжних програмах Муніципальної галереї. Однак, незважаючи на новизну заходу, значну частину учасників склали нові імена, серед яких було багато студентів Харківської державної академії дизайну і мистецтв [19].

Перші ж виставки фестивалю відзначилися яскравими художніми експериментами молодих художників, які продемонстрували різноманіття художніх інтересів і думок. У проєктах знайшли свої вираження різні техніки медіа-арту, відео-арт та відео-інсталяції, комп'ютерна графіка та цифрові колажі, інсталяції, хепенінги. Молоді митці за допомогою актуальних інструментів мистецтва акцентували увагу глядачів на цілому пласті серйозних соціальних проблем: самотності людини у вік комп'ютерних технологій, закомплексованості, замкненості, циклічності життєвого шляху, нерозв'язних суперечностей між батьками і дітьми, психологічного віку людини і т.д. [19].

За три тижні першого сезону Фестивалю було презентовано 15 візуальних проєктів, виконаних в різних техніках: від традиційних (живопису, графіки, скульптури, кераміки) до медійних (цифровий колаж, фотографія, відео-інсталяції і т.п.). В наступні роки кількість учасників фестивалю та географія значно збільшилася, відбулося поживлення виставкового життя. Як відзначила куратор фестивалю М. Конєва, підсумовуючи проведені шість сезонів фестивалю, вихідці з «Non Stop» стали відомими персонами українського арту (на харківському фестивалі представляли свої перші проєкти Артем Волокітін і Микола Рідний, Гамлет Зінковський, Роман Мінін, Аліна Клейтман, Тарас Каменної тощо, які в різні роки були учасниками «Non Stopу», отримували і продовжують отримувати активну підтримку в професійному розвитку) [9:48]. Багато художників, які брали участь у перших випусках, сьогодні виставляються в найкращих галереях України та світу. Сам фестиваль набув міжнародного статусу, що сприяє обміну культурним та виставковим досвідом між молодими харківськими та закордонними митцями.

Висновки. Аналіз літератури унаочнює, що молодіжні фестивалі виконують кілька функцій, таких як популяризація сучасного мистецтва; комунікація різноманітних творчих особистостей та груп; репрезентація новаторських художніх проєктів; пошук та пропагування молодих талантів. Фестивалі сьогодні визначають напрями розвитку мистецтва та формують нові творчі ідеї, стають середовищем народження художніх новацій, формують смаки глядача, відкривають нові імена і, навіть, напрямки в мистецтві.

Молодіжні фестивалі в Харкові стали для художників професійною стартовою площадкою, сприяли формуванню експозиційного досвіду, пошуку нових імен. Таким є фестиваль предметного дизайну «Водопарод», який відіграє важливу роль в розвитку сучасної школи дизайну в місті. Визначною подією в

художньому житті Харкова стало проведення в місті одного з етапів Всеукраїнського фестивалю «Культурні герої». Участь в конкурсі харківських митців сприяла розвитку регіонального мистецтва, обміну між художниками творчим та експозиційним досвідом. Акумулюючи в собі основні сегменти культурного життя міста (художників, літераторів, театралів, музикантів, кураторів, критиків, телевізійників тощо), проєкт «Культурні герої» став універсальним місцем для мистецької взаємодії, результатом якої було створення новаторських художніх продуктів. Це, передусім, стимулювало появу в Харкові нових творчих заходів, зокрема, організації фестивалю молодіжних проєктів «Non Stop Media».

Важливим етапом розвитку сучасного мистецтва в Харкові на початку 2000-х була поява фестивалю «Non Stop Media», який став постійною професійною площадкою для молодих художників різних спрямувань. Специфікою фестивалю протягом шести сезонів стало звернення, з одного боку, до новітніх мистецьких видів та жанрів, зокрема – мультимедійних, і, з іншого боку, до традиційних видів мистецтва, що сприяло їх адаптації та розвитку в умовах новітнього мистецького процесу.

Перспективи подальших досліджень. Передбачається проведення досліджень розвитку інституту кураторства в Харкові.

Список використаної літератури:

1. Алфьорова З. Межі видимого: становлення візуального мистецтва: моногр. / З. І. Алфьорова. – Х.: ХДАК, 2008. – 268 с.
2. Водопарод: 6 – 28 января 2003: каталог. – Х., 2003. – 94 с.
3. Водопарод: 2001, 2002, 2003, 2004: каталог. – Х., 2004. – 80 с.
4. Вышеславский Г. Фестиваль как поиск согласия / Г. Вышеславский // Галерея. – № 7-8. – 2001. – С.12-13.
5. Вышеславский Г. Чому «герой» і навіщо «культурний»? / Г. Вышеславский // Фестиваль «Культурні герої»: каталог: К.: Гнозис, 2002. – 159 с. – С.157 – 159.
6. Зінченко О. Vivat, фестиваль! / О. Зінченко // Фестиваль «Культурні герої»: каталог: К.: Гнозис, 2002. – 159 с. – С.7-8.
7. Інтерв'ю з Т. Тумасян / брала Н. Бахмет [з особистого архіву автора]. – Х., 2006. – С.3.
8. Коваль О. «NON STOPMEDIA»: визуальная интрига познания / О. Коваль // Ватерпас. – 2003. – № 45. – С.68-71.
9. Конєва М. У ритмі Non Stop / М. Конєва // Art Ukraine. – 2012. – 3 квіт. – № 2 (27). – С. 48 – 49.
10. Корнев А. Пожелания для «биенналя» / А. Корнев // Non Stop Media: IV фестиваль молодіжних проєктів, 12.05 – 7.06.2008 г.: каталог. – 112 с. – С. 7.
11. Николаева П. Семиотика фестивалів як форми праздничной культуры / П. Н. Николаева // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата культурологии 24.00.01. – Краснодар, 2010. – 24 с.
12. Резникова Е. Фестиваль искусств как синтетическое художественное пространство / Е. В. Резникова : автореф. дисс... канд. искусствоведения: 17.00.09. – СПб., 2006. – 186 с.
13. Рыбалко С. Предметный дизайн як медіа сучасного мистецтва // Від серця до серця : каталог вист. — Х., 2004. — С. 116-117.
14. Рыбалко С. Non Stop Media : миф, ритуал, память / С. Рыбалко // Галерея. – 2003. – № 2-3 (14-15). – С. 42 – 43.
15. Савицкая Л. Искусство Харькова на переломе столетий / Л. Савицкая // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – 2008. – Вип. 1, 2, 3. -- С. 109 – 112.
16. Сидоренко В. Візуальне мистецтво : Від авангардних зрушень до новітніх спрямувань. Розвиток візуального мистецтва України XX – XXI століття / В. Д. Сидоренко; Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – К.: ВХ [студіо], 2008. — 187 с.
17. Соловьев А. Взгляд на украинское искусство 2002 года / А. Соловьев // Фестиваль «Культурні герої» : каталог. – К.: Гнозис, 2002. – С.15-22.
18. Хаматов В. Культурні герої – 2002 / В. Хаматов // Фестиваль «Культурні герої»: каталог. – К.: Гнозис, 2002. – 159 с. – С.9-10.
19. Non Stop Media: Блиц фестиваль проєктів, 20.03 – 12.04.2003 г.: буклет. – Х., 2003. – 20 с.